

Ważne znaczenie posiadają rośliny warzywne i dostarczające sałatek. Do najbardziej znanych warzyw należą: owoce warzywne i sałatkowe (pomidor, pomidor drzewiasty, bakłażan, papryka roczna, ogórek, dynia zwyczajna); warzywne liściowe i sałaty liściowe (kapusta warzywna, kapusta bezgłowa zielona, kapusta pekińska, kapusta pak-choi, rokieta siewna, inaczej rukola, pieprzyca siewna – rzeżucha, rukiew wodna, warzucha lekarska, nasturcja wielka). Istotne znaczenie posiadają także użytki pochodzenia roślinnego. Należy wymienić rośliny zawierające kofeinę i teobrominę, m.in. herbata chińska, herbata maté (*Ilex paraguariensis*), gatunki kawy (kofeina w nasionach), kakaowiec właściwy, różne gatunki *Coli*, a także *Paulinia guarana*. Natomiast do najbardziej znanych używek należą rośliny zawierające nikotynę oraz rośliny do żucia.

Ostatnia część pracy zatytułowana jest „Rośliny wykorzystywane technicznie”. Przedstawia się tam: ro-

śliny dostarczające włókien; rośliny dostarczające drewna; rośliny dostarczające garbników; rośliny dostarczające kauczuku i substancji pokrewnych; dostarczające żywicy, balsamu i laku; dostarczające wosku; rośliny dostarczające barwników; dostarczające insektycydów; rośliny dostarczające energii i paliw.

Podsumowując trzeba ogólnie stwierdzić, że dzieło „Wiedza o roślinach użytkowych” stanowi ważne i interesujące kompendium o roślinach wykorzystywanych przez człowieka. Ze względu na swoją kompetencję, wysoki poziom naukowy i przejrzystość może ono służyć, jako cenna pomoc dla studentów i naukowców w dziedzinie nauk rolniczych i ogrodniczych, a także szerokiemu gronu czytelników. Warto by tę interesującą książkę przetłumaczyć na język polski.

Eugeniusz Kośmicki (Poznań)

Urs Eggli, **Sukkulenten**, 2, vollständig überarbeitete Auflage, 618 Farbfotos, 10 Zeichnungen, Stuttgart (Hohenheim), 2008, Eugen Ulmer KG, ss. 392, ISBN 9-78-3-8001-53 61.

Jako „sukulenty” rozumie się gatunki suchoroślów gromadzące wodę celem przetrwania okresu suszy. Występują one zazwyczaj obficie na obszarach, na których opady są niewielkie, chociaż raczej regularne. Książka Ursy Eggli’ego pt. „Sukulenty” podejmuje przede wszystkim rozważania podstaw botanicznych, obszary ich występowania, a także wymogi ekologiczne tej bardzo zróżnicowanej grupy roślin. Obok wprowadzenia do biologii sukulentów w książce U. Eggli’ego zawarto wyczerpujące rozważania w zakresie ich uprawy, rozmnażania, chorób i szkodników, jak też możliwości ich zbierania. W pracy zawarty jest 618 barwnych fotografii, które przedstawiają w sposób alfabetyczny ponad 50 rodzin roślin, 250 rodzajów i ponad 1000 gatunków. W pracy zawarte są klucze do oznaczania poszczególnych rodzin, rodzajów i gatunków roślin.

Autor książki Urs Eggli jest znanym szwajcarskim botanikiem – od ponad dwudziestu lat jest naukowym współpracownikiem Kolekcji Sukulentów Zurychu (*Sukkulenten – Sammlung Zürich*). Od wielu lat zajmuje się on też zbieraniem specjalistycznej literatury podejmując różnorodne aspekty biologii i ewolucji sukulentów. Był on

kierownikiem wielu wypraw botanicznych do obszarów występowania sukulentów, a także cenionym wykładowcą i autorem wielu opracowań naukowych. Do najważniejszych z nich – obok opracowania „Sukulenty” – należy czterotomowy „Leksykon sukulentów”, którego jest wydawcą. Do bardzo znanych sukulentów należą niewątpliwie kaktusowate (Cactaceae), obejmujące 126 rodzajów i 1800 gatunków, rosnących głównie na obu kontynentach amerykańskich. Kaktusy stanowią właściwie prototyp kolczastych sukulentów posiadających pień, które nie są jednak szerzej omawiane w tej książce. O kaktusach istnieje już bogata literatura przedmiotu w tym zakresie (np. „Duży leksykon kaktusów” Edwarda F. Andersona, czy też książka znanego hodowcy kaktusów Hansa-Friedricha Haage’go „Kaktusy. Nowe idee dla pokoi, balkonów i ogrodów”; obie wydane w wydawnictwie Eugen Ulmer Verlag w Stuttgarcie).

W książce Ursy Eggli’ego można wyróżnić charakterystyczne części składowe: „Przedmowa”; „Podstawy botaniczne”; „Kolekcja – uprawa i opieka”; „Leksykon rodzin, rodzajów i gatunków”, a także „Skorowidz rzeczowy”; „Skorowidz botanicznych nazw roślin”; „Skorowidz rycin”. W przedmowie autor książki stwierdza, że kaktusy znane są już powszechnie z wielu publikacji. Natomiast „pozostałe sukulenty” znane są zazwyczaj mniej, mimo, że od około 1980 roku pojawia się stopniowo coraz większe zainteresowanie tymi roślinami. Ogólna liczba „pozostałych sukulentów” wynosi około 7500 gatunków, a najważniejsze rodziny zawierające sukulentów liczą więcej niż 1000 gatunków (należą tutaj *Asclepiadaceae*, *Aizoaceae*, *Crassulaceae*). Książka U. Eggli’ego pragnie wypełnić lukę w tym zakresie.

Istotne znaczenie posiada w omawianej książce część „Podstawy botaniczne”. Omawia się tutaj szeroko: zewnętrzną i wewnętrzną budowę sukulentów, definicję „sukulencji” (pogrubione organy i specjalne tkanki magazynujące wodę, aspekty funkcjonalne) i charakterystyczne rodzaje sukulentów (pniowe, liściowe, korzeniowe, tzw. rośliny kłocowe posiadające krótkie bulwiaste

nadziemne i podziemne pnie, tzw. rośliny *caudex*), obszary występowania sukulentów (półpustynie, prawdziwe pustynie, skrajne pustynie), szczególne warunki ekologiczne obszarów suchych, geografie sukulentów i ich szczególne przystosowanie się do szczególnych warunków życia. Poświęca się także sporo uwagi botanicznemu podziałowi roślin, nazewnictwu roślin i regułom nomenklatury botanicznej. Na uwagę miłośników sukulentów zasługuje także część „Kolekcja – uprawa i opieka”, gdzie przedstawia się możliwości uprawy tych roślin, problem ich przetrzymywania i zastosowanej ziemi łącznie z ich nawodnieniem i nawożeniem, tworzeniem kolekcji, metodami rozmnażania, a także najważniejsze choroby i szkodniki. Część ta kończy się bibliografią, a także przedstawieniem najważniejszych czasopism poświęconych sukulentom.

Najważniejsza część książki poświęcona jest „Leksykonowi rodzin, rodzajów i gatunków”. Nie sposób wymienić tutaj nawet najważniejszych rodzin i rodzajów roślin omówionych w książce. Do najważniejszych sukulentów zalicza się niewątpliwie: agowowate (*Agavaceae*); przypoludnikowate (*Aizoaceae*); aloosowate (*Aloaceae*); nanerczowate (*Anacardiaceae*); toinowate (*Apocynaceae*); trojeściowate (*Asclepiadaceae*); astrowate (*Asteraceae*); niecierpkowate (*Balsamineaceae*); gruboszowate (*Crassulaceae*); wilczomleczowate (*Euphorbiaceae*); motylkowate (*Fabaceae*); bodziszkowate (*Geraniaceae*); jasnowate (*Lamiaceae*); moringowate (*Moringaceae*); portulakowate

(*Portulacaceae*); pokrzywowate (*Urticaceae*). Stosunkowo niewiele sukulentów może rosnąć w warunkach przyrodniczych Europy Środkowej. Znacznie więcej sukulentów uprawia się w mieszkaniach, szklarniach, palmiarniach. Do bardzo znanych gatunków sukulentów należą m.in.: agawy (m.in. cenne źródła surowców); jukki (niektóre są mrozoodporne); *Carpobrotus* (figi Hottentotów); delospermy (niektóre gatunki są mrozoodporne); tzw. żywe kamienie (*Lithops*); wiele ciekawych gatunków aloesów (*Aloe*); haworcje (*Haworthia*); hoje (kwiaty porcelanowe *Hoya*); stapelie (*Stapelia*); bardzo ozdobne eszewerie (*Echeveria*); wysokie rozchodniki (*Hylotelephium*); ozdobne żyworódki (*Kalanchoe*); rozchodniki (*Sedum*); rojniki (*Sempervivum*); uprawiane w doniczkach draceny i sansewierie, pelargonie, hiacenty, lewizje (*Lewisia*); portulaki (*Portulaca grandiflora*). Niektóre sukulenty stają się bardzo rzadkie i są zagrożone szybkim wymarciem.

Recenzowana książka Ursa Eggli’ego zasługuje na uwagę polskich czytelników. Daje ona dużą wiedzę w zakresie uprawy sukulentów w oparciu o ich przystosowania biologiczne. Jak dotąd brakuje takich pogłębionych opracowań w literaturze botaniczno-ogrodniczej. Warto by tę interesującą książkę przetłumaczyć na język polski, jako cenną pomoc dla specjalistów – botaników, a także szerokiego grona miłośników sukulentów.

E. Kośmicki (Poznań)

Richard Bisgrove, **Die Gärten der Gertrude Jekyll** (Ogrody Gertrudy Jekyll). Aus dem Englischen von Maria Gurlitt Sartori. Farbfotos von Andrew Lawson, Eugen Ulmer, Stuttgart (Hohenheim), 2008, ss. 192, ISBN 3-8001-6561-9.

Gertrude Jekyll (1843-1932) uchodzi w Wielkiej Brytanii za *First Lady of Gardening* („Pierwszą Damą Ogrodnictwa”), ponieważ stworzyła wiele ogrodów nie tylko w Anglii, ale także w innych państwach. Takie ogrody, jak Hestercombe w Somerset uchodzą jeszcze dzisiaj za wybitne świadectwa angielskiej sztuki ogrodniczej, chociaż wiele zaprojektowanych ogrodów nie utrzymało się do naszych czasów. Do dzisiaj zostało jednak, co najmniej, 2000 planów nasadzeń roślin. Przedstawienia bogatego dorobku G. Jekyll podjął się Richard Bisgrove z Uniwersytetu Reading, który sam zaprojektował wiele ogrodów w Wielkiej Brytanii i w Stanach Zjednoczonych. Jest on autorem wielu publikacji i wykładów o historii ogrodów, a także o dziele Gertrudy Jekyll. Książka R. Bisgrove’a „Ogrody Gertrudy Jekyll” stanowi próbę przedstawienia spuścizny „Pierwszej

Damy Ogrodnictwa” i jej znaczenia we współczesnej epoce na początku XXI wieku.

W tym celu R. Bisgrove wybrał 45 przykładowych, ale typowych planów ogrodowych. Większość z tych planów nie została dotąd opublikowana. Autor książki z dużą starannością zanalizował zasady i charakterystyki tworzenia ogrodów, które powinny być harmonijne wobec otaczającego ich środowiska naturalnego. W omawianej pracy plany roślin zostały naszkicowane na nowo; otrzymały one nowe aktualne nazwy roślin. Wyróżnić można następujące części książki R. Bisgrove’a: „Wprowadzenie – plany ogrodowe Gertrudy Jekyll”; „Jak powstają ogrody – oczami malarki dla współczesnych ogrodników”; „Charakter ogrodów – style ogrodowe”; „Stosowanie roślin – kombinowanie barw, form i struktur”; „Rabaty bylinowe – kształtowanie ich roślinami”; „Ogrody formalne – projekty i nasadzenia”; „Ogrody różane – różnorodność i zastosowania”; „Kształtowanie roślinami drzewiastymi – trwałe nasadzenia”; „Ogrody zbliżone do przyrody – ogrody łatwe do opieki”; „Schody i murki – rośliny obejmujące ostre kontury”; „Słońce i cień – wykorzystanie przeciwieństw”; „Preferowane przez Gertrudę Jekyll rośliny – opisy i propozycje do zastosowania”. Na zakończenie przedstawiono skorowidz planów, źródło ilustracji, Posłowie autora, a także skorowidz rzeczowy roślin i ogrodów.

Gertrude Jekyll znana jest ze wspaniałych ogrodów, które ona sama zaprojektowała. Często twierdzi się – w sposób nieco uproszczony – że „wynałazła” ona rabatę bylinową. Takie stanowisko jest na pewno uproszczone, gdyż autorka pozostawiła po sobie trzynaście książek,